

Harmadik díjazott

FÜLEP LAJOS
művészetelméleti alkotómunkássága
MAGYARÖRÖKSÉG

Fülep Lajos még nem volt tizenennyolc éves, amikor frissen érettségizve 1902-ben Budapestre érkezett. Bár ő maga később nem egyszer emlegette, mennyire szeretett volna valamelyik sok évszázad múltját, hagyományait őrző kollégium diákja lenni, a nemzetiségileg tarka, sok felekezetre oszló torontáli kisváros, Nagybecskerek olyan útravalóval látta el, amely egész életére hatással volt. Az ifjúkori környezet élményeinek nagy részük lehetett annak a gondolkodásmódnak a kialakulásában, amely több mint húsz esztendővel később Pál apostol szavait idézve formázódott meg a Papini *Storia di Cristo* című művének magyarországi megjelenése kapcsán, a szerzőnek, Fülep egykori mindennapos beszélgető- és vitapartnerének szóló levélben: "Nincs zsidó, se görög, nincs szolga, se szabad, nincs férfi, se nő, mert mindnyájan egyek vagyunk..." (Gal 3, 26-28).

Az ifjú kritikus - mellesleg beiratkozott egyetemi hallgató - rövid idő alatt szoros barátságot kötött a kor számos kiválóságával: Hevesi Sándorral, Pethes Imrével, Adyval, s filozófiailag megalapozott írásai meghozták számára Lyka Károly és Alexander Bernát megbecsülő támogatását is.

Tudását előbb két párizsi út során gyarapította, olyan aszketikus módon, hogy évekbe telt, amíg meghajszolt szervezete visszanyerte egyensúlyát. Párizs után következett az igazán sorsformáló élmény: az 1907-ben kezdődő, hét évig tartó firenzei és római tartózkodás, amelynek az I. világháború kitörése vetett véget. E hosszú évek során sem veszítette el kapcsolatát a hazai szellemi élettel: Firenzéből szerkesztette - Hevesi Sándor és Lukács György társaságában - *A Szellem* című filozófiai folyóiratot, amely éppen magas színvonalra miatt nem volt hosszú életű. Firenzei éveiben nagy jelentősége volt annak - ami külföldre kerülve keveseknek adatik meg -, hogy barátként és egyenrangú mutatársként kapcsolódhatott be az ottani szellemi életbe, a *Biblioteca Filosofica*, a *La Voce* és a *Leonardo* körébe, amely mindmáig az akkori olasz szellemi élet kiemelkedő jelentőségű központjának számít. Ebben a pezsdítő és inspiráló környezetben végzett tanulmányai, a Danteval, Giottoval, Assisi Szent Ferencsel való megismerkedés sorsformáló jelentőségű lett Fülep számára, mert világnézetének radikális megváltozását eredményezte. Megismerte és magáévá tette az egyetemes kereszténység eszméjét, s egyben - világnézeti átalakulásával szoros összefüggésben - a diák korában, székelyvajai lelkész nagybátyja házában kapott indíttatás hatására, tudatosan vállalta magyar református voltát is.

Nem véletlen egybeesés, hogy amikor 1916. tavaszán írt *Magyar művészet* című könyvében - már amennyire egy mondatban összefoglalható egy könyv fő mondanivalója - a művészet nemzeti és európai jellegének korrelációjáról írt, s ugyanabban az évben - filozófiai és olasz irodalmi doktorátusa birtokában - beiratkozott a budapesti teológiára, új irányt szabott a maga személyes életének is, megvalósítva benne az egyetemes és specifikus ötvöződését, s úgy döntött, hogy falusi lelkészként kíván szolgálni.

1917-ben *A nemzeti elem a művészetben* címmel tartott előadássorozatot a Vasárnapi Kör által szervezett Szellemi Tudományok Szabad Iskolája keretében. 1918-ban majdnem sikerült megvalósítania a falusi gyülekezetben való munkálkodás tervét: megkapta a szovátai lelkészi

posztot, de a történelem közbeszólt. Az erdélyi egyházkerület az impériumváltás után nem fogadhatott be az anyaországból jött papot.

1919-ben kinevezték a budapesti egyetemre az olasz nyelv- és irodalom tanárának. Dante *La vita nuova* című művéről tartott kollégiumot és szemináriumot. Olasz tudásának és személyes baráti kapcsolatainak köszönhetően 1919 első két hónapjában és 1920-ban a külügyminisztérium megbízásából a korábbi fiumei magyar alkalmazottak státusának rendezésére, valójában azonban politikus barátai révén az olasz-magyar kapcsolatok erősítésének előmozdítására, teljesített diplomáciai feladatot.

Hazatérve 1920-ban letette utolsó lelkészi vizsgáit, s néhány évi kisvárosi lelkészkedés után 1927-ben megvalósult régi terve: maga választotta faluban, Zengővárkonyban fungált lelkészként kerek húsz esztendeig.

Lelkészi működése nem korlátozódott az igehirdetésre. Ismeretterjesztő előadásokat tartott a népzenéről és különféle tudományokról, nagy nehézségek árán ifjúsági házat építtetett, ahol falu fiataljai tartalmas és színvonalas szórakozással tölthették szabadidejüket. Meggyőződését, hogy az ország radikális demokratikus átalakulásra szorul, amelyben minden szociális egyenlőtlenségnek és megkülönböztetésnek meg kell szűnnie, a bajok okainak feltárásával hozta nyilvánosságra.

A Németh Lászlóval és Gulyás Pállal rövid ideig együtt szerkesztett *Válasz*-ban adta közre „Nemzeti öncélúság” című tanulmányát, s országos vitát váltott ki a dunántúli magyarság pusztulásáról, az egyke-kérdésről feltárt helyzetképe. A vitába bekapcsolódott Illyés Gyula, Kodolányi János, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kiss Géza, Babits Mihály és mások, a hivatalos posztokat betöltőknek azonban az volt a véleményük, hogy helyi jelentőségű problémáról van csak szó, amelyet a sötéten-látás túlzott méretűre nagyított fel.

Zengővárkonyi éveit kezdett hozzá a Fülep - töredékében maradt - művészetfilozófiája megformálásához, amelynek részleteit magántanári minőségben a pécsi egyetemen adta elő.

A II. világháború után a tanítás, az emberformálás vágya vált egyre erősebbé. Egyetemi kinevezése - formai okok miatt – rehabilitáció útján a budapesti egyetem olasz irodalmi tanszékére való visszahelyezésével valósulhatott meg. Keresztury Dezső kultuszminiszter azonban az Eötvös Kollégiumba osztotta be, ahol filozófiáról, művészetről, irodalomról, világnézeti kérdésekről egyaránt beszélhetett tanítványaiával. Az Eötvös Kollégium 1949-es megszüntetése ennek a lehetőségnek hamar véget vetett. A következő tíz évben Fülep mint a Művészettörténeti Főbizottság elnöke tevékenykedett. E minőségében a jó művészet elismertetéséért és a jó művészettörténészek munkalehetőségének a biztosításáért küzdött egészen 1960-ig, amikor a Magyar Tudományos Akadémia puccsszerűen lehetetlenné tette további munkáját. Ekkor minden funkciójáról lemondott, és az egyetemről is nyugdíjazását kérte.

E vázlatos ismertetésben Fülep Lajos műveiről esett a legkevesebb szó, ilyen szűk keretek között azonban lehetetlen akár csak röviden is utalni jelentőségükre. Tény azonban, hogy könyve, tanulmányai, sőt kisebb, művészettel kapcsolatos megnyilvánulásai is mindig eseményszámba mentek, s akik személyesen ismerhették, emlékeznek személyiségének kisugárzására is.

Életművének kiadása folyamatban van, remélhetőleg minden lényeges fennmaradt írásának közreadására sor kerül.

F. Csanak Dóra
könyvtáros

Életrajz

Fülep Lajos (*1885. január 23. Budapest +1970. október 7. Budapest) filozófus, művészettörténész, író, lelkész. 1902-ben érettségizik Nagybecskerekben, 1904-1906-ban párizsi, 1909-ben angliai tanulmányutat tesz, 1907-0914 között ösztöndíjas Olaszországban. 1912-ben doktorál Budapesten filozófiából, művészettörténetből, olasz nyelv- és irodalomból. 1913-ban feleségül veszi Erdős Renét, 1918-ban elválnak. 1914-től szakreferens a főváros szociálpolitikai osztályán, tanít a Kereskedelmi Akadémián és az iparrajziskolában. 1916-1920 között elvégzi a református teológiai akadémiát. 1918. decemberében a külügyminisztériumi sajtóreferenssé nevezik ki, majd a Károlyi kormány megbízza a Magyar Köztársaság itáliai képviselőjével. 1919. május 3-tól a budapesti egyetem olasz tanszékének tanára, ősszel elveszíti állását. 1920-ban Medinára, 1921-ben Dombóvárra, 1922-ben Bajára, 1927-ben Zengővárkonyban nevezik ki lelkésznek, itt közel húsz évet tölt. 1932-1940 között magántanár a pécsi egyetemen, 1946-tól a budapesti egyetemen, 1947-től az Eötvös-kollégium tanára. 1951-től az ELTE művészettörténeti tanszékének vezetője, 1959-ig tart előadásokat. 1953-1961 között szerkeszti a *Művészettörténeti Értesítő* folyóiratot és *A magyar művészet története* c. összefoglalást. 1961-ben nyugalomba vonul. Haláláig dolgozik töredékben maradt művészetfilozófiáján. Széher úti lakása fiatal értelmiségi tanítványainak gyülekezőhelye volt. Művei: *Magyar művészet* (1923), *A művészet forradalmától a nagy forradalomig* (cikkek, tanulmányok, 1974), *Művészet és világnézet* (cikkek, tanulmányok 1920-1970., 1976), *Egybegyűjtött írások 1. Cikkek, tanulmányok 1902-1908.* (1988), *Fülep Lajos levelei Elek Artúrhoz* (1990), *Fülep Lajos és Kner Imre levelezése* (1990), *Fülep Lajos levelezése 1, 1904-1919.* (1990), *Fülep Lajos levelezése 2, 1920-1930.* (1992), *Fülep Lajos levelezése 3, 1931-1938,* (1995), *Egybegyűjtött írások 2. Cikkek, tanulmányok 1909-1916.* (1995), *Egybegyűjtött írások 3. Cikkek, tanulmányok 1917-1930.* (1998), *Fülep Lajos levelezése 4, 1939-1944.* (1998).